

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ І СЕРЕДНІХ ВІКІВ**

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ

**збірник наукових праць з проблем
давньої і середньовічної історії та етнології**

ВИПУСК 3

Ужгород
Поліграфцентр “Ліра”
2010

ББК 63.3(0)

УДК 94(100)

I 90

Редакційна колегія:

Вегеш М.М., д.і.н., проф. (голова)

Данилюк Д.Д., д.і.н., проф.

Зан М.П., к.і.н., доц.

Котигорошко В.Г., д.і.н., проф.

Ліхтей І.М., к.і.н., доц. (відповідальний секретар)

Мандрик І.О., д.і.н., проф.

Матьовка М.П., д.і.н., проф.

Тиводар М.П., д.і.н., проф.

Федака С.Д., д.і.н., проф.

Рецензенти:

Вовканич І.І., д.і.н., проф.

Король І.Ф., д.і.н., проф.

***Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Державного вищого навчального закладу
“Ужгородський національний університет”
(протокол № 9, від 27 травня 2010 р.)***

*Автори статей несуть повну відповідальність
за достовірність наведених фактів, цитат, дат, географічних назв,
власних імен та інших відомостей.*

*В оформленні використано роботу
М.Сирохмана «Церква в с.Ретинне»*

© Кафедра історії Стародавнього світу
і Середніх віків ДВНЗ “УжНУ”, 2010
© Автори статей, 2010
© Ліхтей І.М., упорядкування, 2010
© Поліграфцентр «Ліра», 2010

Зміст

ДАВНЯ Й СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ

<i>Вячеслав Котигорошко. УКРАШЕННЯ И ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ОДЕЖДЫ МАЛОКОПАНЬСКОГО НЕКРОПОЛЯ</i>	5
<i>Павло Пеняк. НОВІ ЗНАХІДКИ ПАМ'ЯТОК УГРІВ-МАДЯРІВ В УКРАЇНІ</i>	22
<i>Ігор Прохненко. ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОНИКНЕННЯ ПЕЧЕНІГІВ У ВЕРХНЄ ПОТИССЯ</i>	30
<i>Ігор Ліхтей. ПРОЕКТ СОЮЗНОЇ УГОДИ МІЖ ЧЕСЬКИМ КОРОЛЕМ ВАЦЛАВОМ II ТА ФРАНЦУЗЬКИМ МОНАРХОМ ФІЛІППОМ IV КРАСИВИМ</i>	44

ЕТНОЛОГІЯ

<i>Павло Леньо. ЕТНОГРАФІЯ ЧИ ЕТНОЛОГІЯ? АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙ НАУКИ</i>	62
<i>Михайло Тиводар. СПОРІДНЕНІСТЬ І СВОЯЦТВО В СІМЕЙНО-РОДИННОМУ ПОБУТІ УКРАЇНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.</i>	68
<i>Сергій Сенько. НАДБАННІ МЕТАЛЕВІ ХРЕСТИ ЗАКАРПАТТЯ: РІЗНОВИДИ, СПОСОБИ ВИГОТОВЛЕННЯ ТА СИМВОЛІКА</i>	87
<i>Василь Коцан. ОСОБЛИВОСТІ КРОЮ, ОРНАМЕНТАЛЬНІ МОТИВИ ВИШИВКИ ЖІНОЧИХ СОРОЧОК УКРАЇНЦІВ ТУРЯНСЬКОЇ ДОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.</i>	100
<i>Михайло Зан. ЗАКАРПАТТЯ В КОНТЕКСТІ ЛЕГАЛЬНОЇ ТА НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ ДО КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ</i>	118
<i>Оксана Кичак. СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТСЬКОГО МІГРАНТА</i>	136
<i>Ignacy Józwiak. WĘGRZY NA ZAKARPACIU. Z BADAŃ TERENOWYCH W REJONIE BEREGOVSKIM</i>	151

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Igor Lixтей.</i> LIBRA: ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ.І.І.МЕЧНИКОВА	159
<i>Igor Lixтей.</i> VÝCHODOSLOVANSKÉ TLAČE DO ROKU 1900 V HISTORICKOM FONDE ŠTÁTNEJ VEDECKEJ KNIŽNICE V PREŠOVE	162

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

<i>Igor Lixтей.</i> МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “НАУКОВИЙ І МИСТЕЦЬКИЙ СВІТ ФЕДОРА ПОТУШНЯКА”	164
--	-----

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	170
------------------------------------	------------

РЕЦЕНЗІЇ

LIBRA: ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ КАФЕДРИ ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ.І.І.МЕЧНИКОВА/ Під ред. І.В.Немченко. – Одеса, 2010. – Випуск І. – 140 с.

За останні десятиліття в Україні спостерігається поживлений інтерес до давньої й середньовічної історії. Про це свідчить поява ряду наукових та науково-популярних праць, а також фахових збірників, упорядкованих та підготовлених науковцями провідних вишів. Рецензований збірник є спробою викладачів та аспірантів кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків Одеського національного університету імені І.І.Мечникова репрезентувати свій науковий доробок з проблем античності та медієвістики. Редактором видання стала кандидат історичних наук, завідувачка кафедри *Ірина Немченко*. Збірник “Libra”, за словами редакторки, відповідає науковим інтересам співробітників кафедри, яких об’єднує спільна пошуково-творча робота з метою збереження добрих традицій, започаткованих засновником кафедри П.О.Каришковським (1921–1988). Особлива увага у виданні приділяється аналізу історичних джерел.

Оригінальною і самобутньою є назва видання: Libra – це Терези, знак Зодіаку, а також терези як вагова категорія. Їх шальки, як відомо, похитуються то в один, то в інший бік, даючи широкий простір для різноглумачень та дискусій. А ще libra – римський фунт (вага якого = 327,45 г), успадкований західноєвропейським Середньовіччям як грошово-вагова, а згодом – лічильно-вагова одиниця. Зрештою, І.Немченко підсумовує, що ця назва “приємно пахне книгами та свободою” (с.4), з чим важко не погодитися.

Загалом цей перший паросток одеських учених містить 9 історичних розвідок з багатою тематичною палітрою.

Так, у статті аспіранта кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків *Тимура Казакова* “Дієта, прийнятна Богу: монтанізм Тертуліана та християнська традиція посту” (с.5–18) досліджується вплив монтаністських ідей церковного автора Квінта Септимія Флоренса Тертуліана (бл. 155–після 220 рр.), викладених у трактаті “Про піст проти психіків”, на формування практики загальнообв’язкових постів. Автор розглядає також полеміку Тертуліана з представниками поміркованих кіл Єпископальної

церкви. Студія висвітлює, як із проникненням у V–VI ст. в церковну дисципліну монтаністських принципів ліберальні правила, прийняті в церкві у II ст., поступово замінюються суворими канонічними приписами.

Дві статті присвячені проблемам візантиністики. Це – дослідження аспірантки кафедри *Ірини Горнової* “Іоанн Скилиця та Михаїл Пселл як представники різних напрямків візантійської традиції історіописання” (с.19–29) й ґрунтовна студія к.і.н., доцента *Олега Лугового* “Найманці німецького походження у візантійській армії XI –XIII століть” (с. 30–58). У своєму дослідженні І.Горнова, крім іншого, розглянула способи історіописання двох візантійських авторів XI ст. – Михаїла Пселла та Іоанна Скилиці. В центрі уваги дослідниці – причини неприйняття І.Скилицею історичного методу М.Пселла. Показано також ставлення І.Скилиці до деяких інших візантійських істориків. Наукова студія О.Лугового присвячена маловивченому аспекту військового співробітництва між Візантійською та Священною Римською імперіями. Спираючись на свідчення джерел, учений робить огляд та версифікацію усіх відомих фактів залучення візантійськими василюсами найманців із німецьких земель від першої достеменно згадки (1069 р.) до спорадичних епізодів співпраці правителів Епірського деспотату з імператорами з династії Штауфенів.

Три наступні студії присвячені непересічним історичним постатям XVI ст. Так, здобувач кафедри *Олександр Боровський* аналізує творчу спадщину іспанського хроніста Франсіско Лопеса де Гомари (бл.1510–1560). Його праці, які містять цінний матеріал з історії Латинської Америки й країн Середземномор’я першої половини XVI, у 1553 р. указом іспанського інфанта Філіппа було заборонено. Автор намагається визначити подальші шляхи дослідження деяких аспектів біографії та письмової спадщини Франциско Лопеса де Гомари. Аналізу теоретичного підґрунтя тираноборської теорії англійського мислителя XVI ст. Джона Понета присвятила свою наукову студію д.філос.н., професор кафедри філософії природничих факультетів Одеського національного університету *Оксана Довгополова* (колишня випускниця кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків цього вишу). Кандидат історичних наук, доцент кафедри *Олена Радзиховська* презентувала розвідку “Іоанн Вільгельм Стукіус та його схолії до “Периплу” Понта Евксинського” (с. 78–88). У ній зроблено короткий аналітичний огляд коментаря, підготовленого швейцарським ерудитом І.В.Стукіусом (1521–1607) до чорноморського периплу намісника Кападокії Арріана (нар. бл.105 р.). Узагальнивши спадщину античної науки, середньовічних і ренесансних досягнень та практичних спостережень мореплавців, І.В. Стукіус запропонував своєрідний погляд на географічну й етнографічну мапу Чорноморського узбережжя.

Цікавим і змістовним є дослідження *Ірини Немченко* “Політичне вчення Томаса Гоббса та антична культурна спадщина” (с. 89–99). Авторка приходить до висновку, що критичне ставлення Т.Гоббса в оцінці греко-римських культурних надбань було пов’язано з методологічною специфікою його вчення й загострене революційними катаклізмами в Англії. Щоправда, такий негативізм мислителя поширюється переважно на політичні вчення давнини (особливо на ідеї Арістотеля) і аж ніяк не стосується античної культури загалом.

Оригінальною, хоча дещо й виходить за хронологічні рамки Середньовіччя, є стаття старшого викладача кафедри *Павла Тоцького* “Проблема свободи віросповідання в діяльності Конституанти” (с.100–121). Предметом наукового аналізу історика стали проблеми соціального й політичного розмежування сил, що намітилося в таборі французьких революціонерів у 1789–1791 рр.

Завершує збірник дослідження к.і.н., доцента кафедри *Тетяни Ізбаиш-Гоцкан* “Заснування та діяльність Нумізматичного відділення Російського археологічного товариства” (с. 122–133). Авторка простежує функціонування Нумізматичного відділення з часу його створення в 1904 р. і до 1924 р., коли за наказом НКВС Російське археологічне товариство було заборонене.

Сподіваємося, що надії І.Немченко щодо щасливого наукового майбутнього “Лібри” справдяться, що збірник таки стане періодичним виданням, розширить коло авторів, а шальки терезів схиляться від Півдня до Заходу і налагодиться добра співпраця між істориками Одеського та Ужгородського університетів.

Ігор Ліхтей
(м. Ужгород)